

УДК 330.322:338.242

Коць О.О.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів**Національного університету «Львівська політехніка»***Бондаренко Л.П.***кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів**Національного університету «Львівська політехніка»***Хоркава Н.Б.***студентка**Національного університету «Львівська політехніка»***НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
ЧЕРЕЗ ЗДІЙСНЕННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ****DIRECTIONS OF INCREASING INVESTMENT ATTRACTIVENESS
BY CAPITAL INVESTMENT****АНОТАЦІЯ**

У статті розкрито напрями підвищення інвестиційної привабливості через здійснення капітальних інвестицій за даними економіки України. Удосконалено семантику категорії «капітальні інвестиції» шляхом формування авторського визначення. На основі аналізу динаміки обсягу капітальних інвестицій в економіку України за останні 10 років доведено їхній циклічний характер. На основі регіонального аналізування доведено дивергентність обсягу капітальних інвестицій та рівня інвестиційної привабливості регіонів України. Розроблено та запропоновано напрями підвищення інвестиційної привабливості України через здійснення капітальних інвестицій.

Ключові слова: інвестиції, капітальні інвестиції, інвестиційна привабливість, регіон, Україна.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыты направления повышения инвестиционной привлекательности через осуществление капитальных инвестиций по данным экономики Украины. Усовершенствована семантика категории «капитальные инвестиции» путем формирования авторского определения. На основе анализа динамики капитальных инвестиций в экономику Украины за последние 10 лет доказан их циклический характер. На основе регионального анализа доказана дивергентность капитальных инвестиций и уровня инвестиционной привлекательности регионов Украины. Разработаны и предложены направления повышения инвестиционной привлекательности Украины на основе осуществления капитальных инвестиций.

Ключевые слова: инвестиции, капитальные инвестиции, инвестиционная привлекательность, регион, Украина.

ANNOTATION

The study reveals directions of increasing investment attractiveness by capital investment, according to Ukraine's economy data. Semantics of category «capital investments» was improved by forming the author definition. Based on the analysis of the dynamics of capital investment in Ukraine for the past 10 years proved their cyclical. Based on regional analysis it was proved divergency capital investment and investment attractiveness of Ukraine's regions. Developed and proposed directions of increasing the investment attractiveness of Ukraine by capital investment.

Keywords: investment, capital investment, investment attractiveness, region, Ukraine.

Постановка проблеми. Розвиток економіки безпосередньо пов'язаний із потребою постійної модернізації основних засобів для забезпечення розширеного відтворення. Одними з джерел фінансування цього процесу є капітальні інвес-

тиції, які все частіше стають об'єктом досліджень багатьох науковців. Здійснення капітальних інвестицій створює сприятливі умови для технічного переоснащення та модернізації виробництва, тобто сприяє розвитку економіки. Недостатність капітальних інвестицій призводить до випуску продукції, яка є менш конкурентоспроможною, нижчої якості, що зумовлює втрату ринкових позицій суб'єктами господарювання. В Україні чітко простежується проблема використання застарілих основних засобів та технологій виробництва, що призводить до низької конкурентоздатності продукції українських підприємства порівняно із закордонними аналогами. Саме тому аналізування інвестиційної привабливості України та її регіонів із погляду залучення та стимулювання здійснення капітальних інвестицій зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Капітальні інвестиції є об'єктом дослідження багатьох науковців. Так, значення капітальних інвестицій досліджують О.І. Ємець [1, с. 181–188], О.О. Лемішко [2, с. 55–61], В.А. Дерій, Т.Г. Камінська [3, с. 258–266], Ю. Бульба [4, с. 64–69], Т.В. Понедільчук [5, с. 276–281] та А.В. Снеткова [6, с. 127–130] аналізують динаміку капітальних інвестицій в економіку України для визначення інвестиційного клімату в країні.

Сучасний стан та тенденції здійснення капітальних інвестицій у нерухомість досліджує О.В. Ковтун [7, с. 11–14]. О. Лубенченко та Н. Петришина досліджують проблеми залучення капітальних інвестицій за різних умов середовища господарювання [8, с. 279–287], а С.М. Тимків [9, с. 65–69], І.М. Буднікевич, Є.І. Венгер [10, с. 109–117], Ю.З. Драчук, Л.О. Сав'юк, Н.В. Трушкіна [11, с. 216–224] – вплив капітальних інвестицій на економічний розвиток регіонів України. Питанням стимулювання капітальних інвестицій присвячено

дослідження С.О. Шут [12, с. 35–38], Т.В. Радевич [13, с. 317–322], К.В. Кваши [14, с. 30–37]. Окремі дослідження присвячені аналізуванню обсягів капітальних інвестицій у підприємства різних видів економічної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо розкритими є проблеми оцінювання впливу здійснення капітальних інвестицій на розвиток інвестиційної привабливості як України загалом, так і вітчизняних суб'єктів господарювання зокрема, тобто розгляду капітальних інвестицій як чинника формування інвестиційної привабливості.

Мета статті полягає в аналізі динаміки обсягів капітальних інвестицій в українську економіку загалом та в розрізі окремих регіонів країни, ідентифікації способів стимулювання

капітальних інвестицій задля підвищення інвестиційної привабливості України загалом та вітчизняних суб'єктів господарювання зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна як держава з ринковою економікою має потребу в капітальних інвестиціях для забезпечення прогресивного економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних суб'єктів господарювання на внутрішньому та міжнародному ринках.

Сутність категорії «капітальні інвестиції» розкрито в нормативно-правових актах України та науковій літературі (табл. 1).

Уважаємо, що наявні визначення категорії «капітальні інвестиції» є близькими за значенням, значною мірою дублюють визначення, представлені в нормативно-правових актах зако-

Таблиця 1

Основні визначення сутності категорії «капітальні інвестиції»

№ з/п	Автор (джерело)	Сутність категорії «капітальні інвестиції»
1	Податковий кодекс України [15]	Капітальні інвестиції – це господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів і нематеріальних активів, що підлягають амортизації
2	Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій» [16]	Капітальні інвестиції – це інвестиції у придбання або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних та нематеріальних активів, термін служби яких перевищує один рік
3	С.М. Тимків [9]	Капітальні інвестиції – це видатки на створення, розширення, реконструкцію, модернізацію (технічне переоснащення) основних виробничих фондів чи основного капіталу
4	Н. Чирик [17]	Капітальні інвестиції – витрати на будівельно-монтажні роботи, реконструкцію, розширення, технічне переозброєння діючих виробничих потужностей та придбання необоротних активів
5	Т.В. Майорова, В.В. Крук, Я.В. Шевчук [18]	Капітальні інвестиції – це вкладення інвестиційних ресурсів у створення, придбання або модернізацію матеріальних та нематеріальних активів суб'єктів господарювання
6	Авторське визначення	Капітальні інвестиції – це інвестиції у придбання, оновлення, модернізацію, реконструкцію та/або виготовлення основних засобів та нематеріальних активів

Джерело: узагальнено та уточнено авторами на основі [9; 15–18]

Таблиця 2

Динаміка обсягів капітальних інвестицій в економіку України за 2007–2016 рр.

Показники	Значення показників за роками									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Загальний обсяг капітальних інвестицій										
Загальний обсяг капітальних інвестицій, млн. грн.	222678,9	272074,1	192878,0	189060,6	230001,2	263727,7	247891,6	204061,7	251154,3	326163,7
Ланцюговий темп приросту, %	-	22,18	-29,11	-1,98	21,65	14,66	-6,00	-17,68	23,08	29,87
Базовий темп приросту, %	-	22,18	-13,38	-15,10	3,29	18,43	11,32	-8,36	12,79	46,47
Капітальні інвестиції на одну особу										
Капітальні інвестиції на 1 особу, грн.	4801,9	5896,2	4196,4	4129,9	5040,2	5789,5	5457,0	4753,5	5873,5	7652,8
Ланцюговий темп приросту, %	-	22,79	-28,83	-1,58	22,04	14,87	-5,74	-12,89	23,56	30,29
Базовий темп приросту, %	-	22,79	-12,61	-14,00	4,96	20,57	13,64	-1,01	22,32	59,37

Джерело: систематизовано та розраховано авторами за даними [19]

нодавства України, тому в подальших дослідженнях рекомендуємо використовувати таке визначення: капітальні інвестиції – це інвестиції у придбання, оновлення, модернізацію, реконструкцію та/або виготовлення основних засобів та нематеріальних активів. Таке трактування досліджуваної економічної категорії не суперечить законодавству й узагальнює теоретичні підходи вчених-економістів до його розуміння.

Дослідимо динаміку обсягів капітальних інвестицій в економіку України. По-перше, проаналізуємо загальний обсяг капітальних інвестицій та в розрахунку на одну особу впродовж 2007–2016 рр. (табл. 2).

Проаналізувавши динаміку капітальних інвестицій в Україні впродовж десяти років, можна зробити висновки, що їхнє надходження відбувається циклічно (рис. 1).

Так, у 2008 р. спостерігалось загальне зростання капітальних інвестицій на 22,18%, однак у 2009–2010 рр. їхній обсяг зменшився на 29,11% та на 2% у кожному з років. Причиною такого спаду можна вважати вплив світової економічної та фінансової кризи, яка зумовила зменшення інвестиційних можливостей юридичних та фізичних осіб. Упро-

довж 2011–2012 рр. мало місце зростання капітальних інвестицій в економіку України на 21,65% і 14,66% відповідно. Варто зауважити, що, незважаючи на несуттєве зростання капітальних інвестицій у 2012 р., перевищити найвищий їхній рівень у 2008 р. не вдалося. У 2013–2014 рр. знову спостерігаємо зниження обсягу капітальних інвестицій більш як на 23%, що спровоковано ускладненням політичної ситуації в Україні та початком військового конфлікту, внаслідок чого інвестиційна привабливість країни значно знизилася, адже має місце зниження безпечності вкладання коштів у національну економіку та ускладнення умов господарювання економічних суб'єктів. Щодо наступних років, то в 2015 р. обсяг капітальних інвестицій відновлює позитивну динаміку до зростання (відбувається їхнє збільшення на 23,08% порівняно з 2014 р.), що дає надію на відновлення інвестиційної привабливості України. Така ж тенденція зберігається і за підсумками 2016 р. (збільшення показника на 29,87% порівняно з 2015 р.), коли вдається досягти найвищого значення обсягу капітальних інвестицій в економіку України за останні 10 років (2007–2016 рр.).

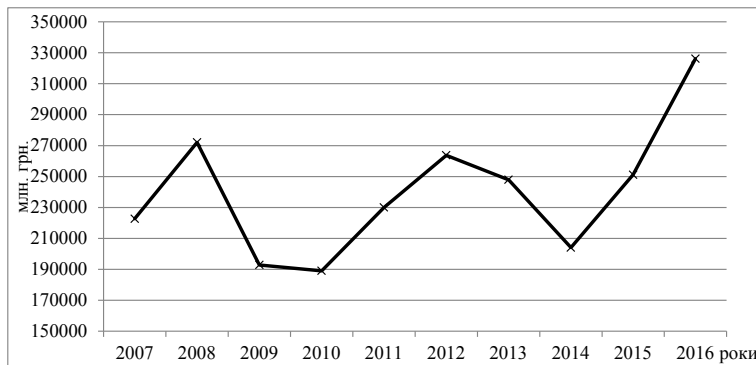

Рис. 1. Капітальні інвестиції в економіку України за 2007–2016 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [19]

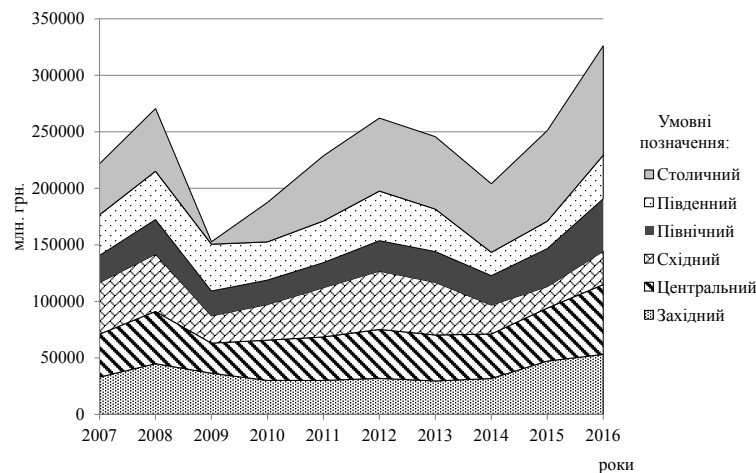

Рис. 2. Динаміка та структура капітальних інвестицій в економіку України за регіонами за 2007–2016 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [19]

Аналізуючи базові темпи приросту загального обсягу капітальних інвестицій, бачимо, що в 2008 р. значення темпу приросту було додатнім, однак упродовж 2009–2010 рр. мало місце скорочення обсягу капітальних інвестицій на 15% порівняно з 2007 р. У 2011–2013 рр. знову значення базових темпів приросту були додатними (у 2012 р. – 18,43%, у 2013 р. – 11,32%). Проте вже у 2014 р. спостерігається від'ємний базовий приріст обсягу капітальних інвестицій в економіку України на рівні -8,36%. За період 2015–2016 рр. базовий темп приросту становив 46,47%, тобто за 10 років мало місце зростання обсягу капітальних інвестицій у 1,5 рази.

Результати аналізування динаміки капітальних інвестицій на одну особу показали її схожість із динамікою загального обсягу капітальних інвестицій. Винятком є період 2014–2016 рр., коли темпи приросту дещо відрізняються, адже мало місце суттєве скорочення статистичної кількості населення України внаслідок анексії АР Крим та окупації територій Східної України (інформації про демографічну ситуацію у цих регіонах або не подають до Державної служби статистики взагалі або ж подають виключно з тих територій, що залишаються підконтрольними українській владі).

Більшість досліджень динаміки обсягу капітальних інвестицій стосується аналізування або по Україні зага-

лом, або у розрізі регіонів. Зважаючи на те, що в Україні виокремлюють 27 регіонів, то представлення результатів у регіональному розрізі не завжди є презентабельним та наочним із погляду статистичного аналізування. Вважаємо за доцільне здійснити групування регіонів України на Західний (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька області), Східний (Донецька, Луганська і Харківська області), Північний (Житомирська, Київська, Сумська та Чернігівська області), Південний (Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області, а до 2013 р. включно – АР Крим та м. Севастополь), Центральний (Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська і Черкаська області) та Столичний (м. Київ). Результати аналізування обсягу та структури капітальних інвестицій за виокремленими регіонами України наведено на рис. 2.

Із рис. 2 можемо зробити висновок, що інвестиційна привабливість Західного, Північного та Південного регіонів України є відносно стабільною і впливу економічних криз практично не піддається. Проте для Південного регіону починаючи з 2014 р. зменшується загальна величина капітальних інвестицій, що зумовлено відсутністю статистичних даних про їхній обсяг в АР Крим та м. Севастополь.

Щодо Центрального регіону, то тут спостерігається позитивний приріст капітальних інвестицій у 2007–2008 рр., різке їхнє скорочення після фінансової кризи у 2009 р., зростання – у період 2010–2016 рр. за незначного зменшення у 2014 р. (лише на 3,07%). Тобто тенденції зміни обсягу капітальних інвестицій у Центральному регіоні є аналогічними до тенденцій по Україні загалом. Лідером за обсягом капітальних інвестицій у цьому регіоні є Дніпропетровська область, частка якої становить близько 50% від показника по Центральному регіону.

Капітальні інвестиції у Східному регіоні змінювалися аналогічно до загальноукраїнських тенденцій, проте починаючи з 2013 р. спостерігається перший вплив несприятливої політичної ситуації, що призвело до скорочення капітальних інвестицій на 9,6% у 2013 р., на 63,08% у 2014–2015 рр. порівняно зі значеннями 2012 р. Нині частка капітальних інвестицій в економіку Східного регіону становить 7,56% від показника по Україні загалом. Тобто можемо стверджувати про втрату інвестиційної

привабливості Східним регіоном, відновлення якої в умовах військового конфлікту є проблематичним і недосяжним.

Вплив світової економічної кризи найбільш сильно змінював інвестиційну привабливість Столичного регіону. Так, у 2009 р. спостерігалось від'ємне значення ланцюгової зміни загального обсягу капітальних інвестицій на рівні -96,12%. Якщо порівнювати загалом по Україні, то саме Столичний регіон отримує третину всіх капітальних інвестицій. Така ситуація свідчить про дивергентність оновлення матеріальної бази економічних суб'єктів, що є негативним явищем для економіки загалом, адже не дає змоги рівномірного розвитку її регіональних складників.

Зазначимо, що зростання абсолютного обсягу капітальних інвестицій не завжди об'єктивно відображає стан та інвестиційну привабливість економіки, тому доцільно проаналізувати динаміку відносних показників, які б характеризували зміну інвестиційної привабливості економіки України та національних суб'єктів господарювання. Зокрема, таким показником може бути частка капітальних інвестицій у фінансуванні економіки, а також індекс інвестиційної привабливості економіки.

Як бачимо, незважаючи на позитивні тенденції у змінах обсягу капітальних інвестицій в економіку України у посткризові періоди, частка капітальних інвестицій у фінансуванні економіки за 2007–2016 рр. зменшилася з 31,0% до 13,3%. Така ситуація свідчить про недостатність фінансування придбання та оновлення основних засобів та нематеріальних активів національними суб'єктами господарювання, що негативно впливає на інвестиційну привабливість економіки України загалом та її конкурентоспроможність на світовому ринку. Підтвердженням цього є також і динаміка індексу інвестиційної привабливості України, значення якого не мають стабільної динаміки і значно коливаються в періоди економічних та фінансових криз.

Основними напрямками підвищення інвестиційної привабливості України через здійснення капітальних інвестицій є:

1) створення сприятливого інвестиційного клімату, що забезпечить фінансування капітальних інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів, коштів вітчизняних інвестиційних компаній, коштів державного та місцевих бюджетів;

Таблиця 3

Відносні показники оцінювання інвестиційної привабливості економіки України за 2007–2016 рр.

Показники	Значення за роками										
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Частка капітальних інвестицій у фінансуванні економіки, %	31,0	28,8	21,2	17,5	17,7	18,1	16,3	12,9	15,8	13,3	
Індекс інвестиційної привабливості економіки	2,71	2,22	2,57	3,28	2,19	2,12	1,81	2,5	2,57	2,85	

Джерело: сформовано та розраховано авторами за даними [19; 20]

2) удосконалення регіональної політики економічного розвитку в напрямі стимулювання капітальних інвестицій у території пріоритетного розвитку та депресивні регіони;

3) удосконалення державної податкової політики задля зменшення податкового тиску на суб'єкти господарювання, що спрямовують власні фінансові ресурси на фінансування капітальних інвестицій;

4) удосконалення інструментів фінансування капітальних інвестицій у розрізі окремих (пріоритетних) видів економічної діяльності;

5) сприяння розвитку парабанківської системи для стимулювання фінансування капітальних інвестицій.

Висновки. Отже, на основі результатів дослідження доведено, що українська економіка та її інвестиційна привабливість значно реагують на вплив чинників зовнішнього середовища, а саме на вплив фінансових та економічних криз та зміну політичної ситуації в країні. Впродовж 2007–2008 рр., коли становлення ринкової економіки відбувалося досить прогресивно, обсяг капітальних інвестицій у регіонах України зростав та забезпечував технічне переоснащення виробництва. Однак світова фінансово-економічна криза зумовила зменшення надходжень в українську економіку, а її вплив прослідковувався впродовж наступних років, гальмуючи тим самим модернізацію виробництва у посткризовий період. Незважаючи на підвищення інвестиційної привабливості регіонів України в 2011–2012 рр., починаючи з 2013 р. ситуація знову погіршується, і капітальні інвестиції суттєво скорочуються. Особливо це стосується Східного та Південного регіонів України, які стали епіцентрами політичної нестабільності та військового конфлікту.

Зростання обсягу капітальних інвестицій в економіку України в 2015–2016 рр. є свідченням поступового відновлення її інвестиційної привабливості, що сприятиме підвищенню економічного потенціалу та розвитку суб'єктів господарювання за всіма видами економічної діяльності. Відновлення докризового рівня капітальних інвестицій удалося досягти у Західному, Центральному, Північному та Столичному регіонах України, а Східний та Південний регіони все ще намагаються повернути свою інвестиційну привабливість. Україні необхідно докладати максимальних зусиль задля підвищення власної інвестиційної привабливості, адже від цього залежить її конкурентоспроможність на світовому ринку. Реалізація запропонованих напрямів підвищення інвестиційної привабливості України через здійснення капітальних інвестицій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції національних суб'єктів господарювання завдяки оновленню основних засобів та нематеріальних активів, а також збільшенню виробничих потужностей і, як наслідок, зростанню економіки у цілому.

У подальших дослідженнях доцільно зосередити увагу на пошуку чинників позитивного впливу на інвестиційну привабливість, а також на розробленні методики оцінювання та механізму управління інвестиційною привабливістю України та її суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ємець О.І. Значення капітальних інвестицій підприємств в умовах глобалізації економіки / О.І. Ємець // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2014. – Вип. 10(1). – С. 181–188.
2. Лемішко О.О. Капітальні інвестиції в Україні: стан та проблеми їх фінансування / О.О. Лемішко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 4. – С. 55–61.
3. Дерій В.А. Облік і аналіз капітальних інвестицій для забезпечення розвитку процесу виробництва / В.А. Дерій, Т.Г. Камінська // Проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 258–266.
4. Бульба Ю. Теоретичні основи інвестування та капітальні інвестиції в Україні / Ю. Бульба // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки». – 2015. – Вип. 2. – С. 64–69.
5. Понедільчук Т.В. Аналіз динаміки капітальних інвестицій в економіці України / Т.В. Понедільчук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2014. – Вип. 1. – С. 276–281.
6. Снеткова А.В. Аналіз обсягів та структури капітальних інвестицій в економіку України / А.В. Снеткова // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 9(1). – С. 127–130.
7. Ковтун О.В. Капітальні інвестиції в нерухомість в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку / О.В. Ковтун // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2014. – Вип. 4. – С. 11–14.
8. Лубенченко О. Проблеми залучення капітальних інвестицій в сучасних умовах / О. Лубенченко, Н. Петришина // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія «Економіка і управління». – 2015. – Вип. 32. – С. 279–287.
9. Тимків С.М. Капітальні інвестиції та їх вплив на економічний розвиток регіонів України / С.М. Тимків // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 4. – С. 65–69.
10. Буднікевич І.М. Аналіз окремих напрямків інвестицій як чинників капіталізації регіону / І.М. Буднікевич, Є.І. Венгер // Економічний форум. – 2016. – № 2. – С. 109–117.
11. Драчук Ю.З. Оцінка обсягу капітальних інвестицій для інноваційного розвитку: регіональний аспект / Ю.З. Драчук, Л.О. Сав'юк, Н.В. Трушкіна // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». – 2016. – Вип. 1. – С. 216–224.
12. Шут С.О. Державне стимулювання зовнішніх капітальних інвестицій / С.О. Шут // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 1. – С. 35–38.
13. Радевич Т.В. Капітальні інвестиції в Україні: сучасні тенденції та перспективи розвитку / Т.В. Радевич // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 2. – С. 317–322.
14. Кваша К.В. Тенденції країн ОЕСР щодо капітальних інвестицій і структури їхнього фінансування за інституціональними учасниками / К.В. Кваша // Науково-технічна інформація. – 2015. – № 1. – С. 30–37.

15. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
16. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження Методики розрахунку індексу капітальних інвестицій» № 494 від 25.12.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN52777.html.
17. Чирик Н. Суть та значення поняття «Капітальні інвестиції» в умовах глобалізації економіки України / Н. Чирик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.econa.at.ua/Vyusk_3/chyryk.pdf.
18. Майорова Т.В. Капітальні інвестиції: сутність та проблеми реалізації в кризових умовах / Т.В. Майорова, В.В. Крук, Я.В. Шевчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 21. – С. 12–16.
19. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
20. Офіційний сайт European Business Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/eba-news/important/item/31670-2015-4-15-1053>.